

Peder Dam

Interview med en bonderøv

På andet år har udsendelsesrækken »Bonderøven« om og med Frank Erichsen kørt på DR2. Programmet har efter DR2-standard opnået høje seertal på omtrent 300.000 hver søndag, når Frank iført sin gamle, lappede kasket optimistisk og entusiastisk viser rundt på sit lille landbrug. Et landbrug som drives meget anderledes end det typiske moderne landbrug: Frank forsøger at gøre sin drift så enkel og selvforsynende som muligt – et mål som han i høj grad forsøger at opnå gennem brugen af historiske landbrugsredskaber og -maskiner. Redaktionen har været ude at besøge manden, som med stolthed kalder sig selv en bonderøv, for at høre, hvad baggrunden er for hans valg af tilværelse og for at høre hans syn på landbohistorie.

En selvbinder til 500 kroner

»Jeg har altid troet, at ved det landbrug, som jeg ville drive, var målet at komme op på et plan, hvor jeg havde jord til to heste, og hvor jeg høstede med en selvbinder. Og det med selvbinderen har altid stået for mig som et unika, hvor, når jeg nået dertil, så var det ideelt. Og jeg har altid følt, at jeg var bagud i forholdt til at anskaffe en selvbinder, fordi at jeg har set så mange ryge på lossepladsen. Så derfor købte jeg en selvbinder for et par år siden – et vrage af en selvbinder! 500 kroner gammelt jern blev smidt herude bagved, og det var jo et håbløst restaureringsprojekt.«

Lykkedes det så for dig at få den til at fungere?

»Nej, for det gik jo mere og mere op for mig, at det, som jeg var på vej ud i, var – i jagten på en enkelt tilværelse – igen at gøre det hele rigtigt kompliceret for mig selv. Fordi selvbinderen er et stort maskineri, som kræver både meget trækraft og meget vedligeholdelse. Og læser man i bøgerne, ser man, at en god landmand med en le kan høste en til to tønner på en dag, og en tønne land med hvede skulle jo efter sigende være nok til at brødføde en familie en hel vinter. Det vil sige, at du kan høste, hvad du skal bruge på et par dage med sådan en le. Og når du er færdig med den, kan du hænge den op på bjælken efter, at du har givet den lidt olie, og så er det det. Det vil sige, at du har alt, hvad du har brug af teknik til høstning samlet her i dette redskab, som er gennemarbejdet igennem så lang tid.«

Bonderøven viser sin samling af gamle og nyfremstillede leer frem og fortæller entusiastisk videre om de håndværksmæssige detaljer ved leerne og den såkaldte *mejered*, en stor gaffel på leen som fanger stråene, når der slås. Øjnene lyser særligt op, da han fortæller om de folk med kendskab til redska-

Figur 1. Bonderøven alias Frank Erichsen viser og demonstrerer le med mejered. Foto: Peder Dam 2009.

berne, som har hjulpet ham. Først en Niels Åmand fra Sjælland, der hjalp ham i gang med selve mejningen med le, dernæst et par lokale pensionerede landmænd:

»Og så fik jeg fat i to gamle folk, som kom og viste forskellige knudeteknikker til at binde negene. Det var jo helt vildt fedt. Der følte jeg virkeligt, at jeg ramte et eller andet, som var perfekt i forhold til det, som jeg ville med mit lille brug. Både i forholdt til det enkelte og det effektive i at høste med leen, men også i forholdt til det håndværksmæssige i at lave lærne.«

Bonderøvens landbrug

Det må være relativt sjældent, at man møder en landmand, som mener, at en selvbinder er et for kompliceret maskineri til driften – nej, en god le med hjembygget mejered er mere passende. Men for Frank Erichsen fra programmet

Figur 2. Frank får vejledning i slibning af den erfarne le-svinger, Niels Åmand. Foto: Frank Erichsen 2008.

Bonderøven på DR2 er det ment i ramme alvor. Han forsøger, så vidt det er praktisk muligt, at drive et selvforsynende landbrug og hushold, hvor en række landbrugshistoriske redskaber, maskiner og driftsformer bliver anvendt i praksis. De historiske redskaber er på flere måder ideelle for hans ønske om selvforsyning. Som for eksempel mejereden og leen, hvor der udover et blad fra en ældre le kun skal bruges træ til fremstilling. Han kan også let selv reparere den, hvis noget skulle gå i stykker. Brugen af den materielle landbrugshistorie er altså ikke et mål i sig selv for bonderøven – det er et middel for ham til at nå til en større grad af selvforsyning:

»Det her er jo ikke fordi... jo, det er også, fordi at det er sjovt! Men min tilgang til det hele vejen er jo, at lortet skal virke. Jeg er frygtelig passioneret ud i det historiske – det er en af grunde til, at jeg søger bagud, når jeg leder efter tekniker. Men min passion for det historiske ligger jo lige så meget i, at det er så enkelt.«

Udover biindtægter fra DR2-programmerne og fra foredrag om selvforsyning og gamle danske håndværkstraditioner lever Frank af sit ganske lille landbrug. Det meste af jorden, der oprindeligt hørte til gården, blev skilt fra, før Frank overtog den for nogle år siden. Rent arealmæssigt er gården derfor kun ganske lille med 0,6 hektar eller godt en tønde land jord. Hertil har han lejet yderligere to hektar, primært engarealer.

Husdyrholdet består af to arbejdsheste, fem gæs, 13 høns, en hane, fire hundeder samt en gedebuk, der dog var *»ude at servicere andre hundeder«* på besøgsdagen. Derudover er der et væld af meget forskelligartede gamle landbrugsmaskiner, hvoraf nogle i dag bliver anvendt i selve driften, mens andet afventer reparation, og andet igen afventer, at der bliver tid og overskud til, at de bliver taget i brug.

*Figur 3. Dania Vægtssorterer 3B. Et såkaldt dobbeltrensede tærskværk, der både kan skille kerne fra halm og avner og sortere efter kernevægt. Fremstillet på Dronningborg Maskinfabrik siden 1933. Værket fungerer endnu og anvendes af Frank Erichsen.
Foto: Peder Dam 2009.*

Familie og barndom

Frank er født og opvokset på en mindre gård i Sønderjylland, hvor familien bestod af Frank, hans lillebror og deres forældre. Landbruget havde først svineproduktion og dernæst rugeægsproduktion, mens der til sidst kun var planteavl.

»Mine forældre har altid drevet et landbrug på 20 hektar samtidig med, at de begge havde fuldtidsarbejde. De optog nogle af højrentelånene i 1980'erne, så de har været godt spændt for. Jeg tror da også, at det har affødt nogle af mine tanker om, at jeg ville gøre tingene enkelt. Jeg har aldrig manglet noget i min barndom – det eneste jeg måske har manglet har været mine forældre, fordi de havde det så travlt med, at vi børn i hvert fald ikke skulle mangle noget, samtidig med at ejendommen jo også skulle løbe rundt.«

Mens Frank som barn ikke var interesseret i at deltage i faderens traditionelle landbrug, begyndte han tidligt at interessere sig for de gammeldags håndværk og driftsformer:

»Jeg har altid, fra jeg var syv, været interesseret i at få en hest, hvilket jeg så fik, da jeg var elleve. Den kørte jeg selv til. Og jeg har brugt meget tid på gamle landbrugsmaskinerovre hos min morfar, hvor jeg gjorde dem rene, hængte dem op på væggene og forsøgte at få lidt system på det. Det resulterede dog i, at da jeg var 13-14 år gammel blev det hele sendt til gammelt jern. Men sådan var det jo... Jeg har brugt alt min tid på sådan noget. Min lillebror ville gerne køre traktor, så det var jo fint, for så kom jeg uden for rampelyset. Jeg fik lov til at rode med min hest. Og så fik jeg jo et stykke jord af min far, hvor der var for lavt til, at han kunne dyrke det, og hvor der var nogle grøfter og nogle åer, som gav en fantastisk masse muligheder for at lave dæmninger og vandmøller. Sammen med en ven havde jeg jordlodder, hvor vi dyrkede en masse gamle kornsorter. Det fik vi startet ved at napse aks fra hjemstavnsgårde rundt omkring, og så fremavlede vi kornsorterne.

Senere lavede jeg så et hus ud fra nogle billeder af et jernalderhus fra en bog. Det blæste dog ret hurtigt omkuld. Så byggede jeg et hus mere, og det står stadig. Taget gør i hvert fald. Det var et bindingsværkshus, som jeg siden hen brædedebeklædte og begyndte at mure brændekomfur op i.«

Hvordan reagerede dine forældre og dine kammerater på dine interesser, efterhånden som du blev ældre? Det er måske ikke så atypisk at forsøge at bygge små jernalderhuse og dyrke gamle kornsorter, så længe man er lille, men det bliver jo noget andet, når man bliver teenager?

»Jo, og jeg fik jo også den hest, samtidig med at alle andre begyndte at få knallerter og interessere sig for det. Men jeg havde en rigtig god barndomsven, som faktisk var med i alt det der – ikke mindst i forhold til plantesiden. Han fik drivhus i konfirmationsgave, mens jeg fik bistadier og biavlerudstyr. Men ved 12-13 års alder skiltes vores veje lidt. Hvor jeg fortsatte den slagne vej med det, vi oprindeligt begge havde syntes var fedt, så begyndte han at interessere sig rigtig meget for biler, formel 1 og sådant noget. Det interesserede mig overhovedet ikke. Mine interesser gik også mere og mere i retning af friluftsliv, hvor landbrugsdrømmen nogle år blev lagt lidt på hylden i forhold til drømmetilværelsen som hyrde og pelsjæger.«

Ungdomsårene

Som ung tog Bonderøven på friluftshøjskole i Norge, hvor han blandt andet lærte mere om traditionelle håndværk. Herefter fulgte et år som ulønnet gårdsdreng ved et selvforsynende og traditionelt drevet landbrug i Nordnorge samt flere jobs med restaureringsarbejde, blandt andet ved det norske kongehus'

bjælkehytte fra 1733 samt som projektleder ved det norske folkemuseum. Der var dog også tid til andre ting i perioden, blandt andet en Ruslandsrejse, et studenterkursus i Århus og forskellige jobs, ofte med restaureringsarbejde.

Det var under denne tid i Danmark, at han »kom til at købe et par heste«. Dem fik han lejet ind på den gård, som han i dag driver. Da ejeren, en pensioneret landmand, døde, købte Frank gården på trods af, at han igen var på vej til Norge. Målet med købet var at forsætte sine eksperimenter og sin interesse for det selvforsynende og traditionelle landbrug, samtidig med at han ville restaurere gården for at sælge den videre efter nogle år. Sådan gik det dog ikke:

»Men da jeg kom hjem fra Norge igen og bosatte mig her, så gik der jo ikke mere end et halvt år, hvor jeg blev mere og mere indrulleret i lokalsamfundet. Lokalsamfundet bærer rigtig meget af skylden for, at tingene har udviklet sig, som de har. Folk er så pissesøde og venlige herude. Der er jo fredagsbar heroppe på Næsgård, hvor folk drikker en øl og snakker om ugen, der er gået. Sådant et godt lokalsamfund og netværk, som måske allermest minder om et gammeldags landsbyfællesskab, det har jeg ikke fundet nogen andre steder i Danmark. Så det der projekt med at sætte gården i stand på tre år og så sælge det, det blev hurtigt lagt på hylde.«

Selvforsyning i praksis og anvendt landbrugshistorie

Frank pointerer flere gange under besøget, at målet med hans landbrugsdrift og hans form for selvforsyning ikke er at undgå alle indkøb. Det er ganske enkelt umuligt – ikke mindst når der også er kæreste og barn på gården. Ligesom i det ældre danske landbrug er der nogle produkter, som uundgåeligt må købes. Men det er Franks mål at minimere dette indkøb mest muligt ved dels selv at producere så mange typer af produkter som muligt, og dels ved at undgå ind-

*Figur 4. Blandt Frank Erichsens »jern-skrammel« er også denne hestetrukne høvender.
Foto: Peder Dam 2009.*

køb af for eksempel redskaber og maskiner, som kan undværes. Men hvis det ikke drejer sig om at opnå total selvforsyning, hvordan vil han så definere begrebet selvforsyning?

»Aaahhh...Kan du ikke selv definere det ud fra alt, hvad jeg har sagt indtil nu? Det er jo sådan, at selvforsyning hurtigt kan blive et slidt begreb. Sådan lidt klicheagtigt. For mig handler det mere om enkelthedsbegrebet, hvor man havner på et niveau, hvor man føler sig godt tilpas. Men det er selvfølgelig med selvforsyning som det overliggende mål, der stræbes efter.«

Udover dyrehold, de små kornmarker og engene har Frank en stor grønsags- og urtehave. Her kommer en stor del af familiens egetforbrug fra, og derudover leveres der specialprodukter til en restaurant i Århus.

»Det er også noget, som er under udvikling. Hvor stor en skala skal haven være på? Og igen, er det bedste at ligge med røven i vejret, når der skal sås og luges? Eller findes der en hurtigere og smartere måde at gøre det på? Nu har jeg i mine programmer snakket meget om, hvor stort et areal man faktisk kan komme over med håndredskaber, men på den anden side har jeg jo i sidste uge fået en enrækket såmaskine fra 1950'erne – en fantastisk lille maskine, der står ude i værkstedet nu her. Samtidig er jeg faldet helt for de håndradrensere, hvor man går med et hjul og to håndtag og radrenser mellem rækkerne – det er skidesmart!

Man kan sige, at gården er ren tilsætning på nuværende tidspunkt, men det er jo også i en udviklingsfase. Også i forholdt til gederne – jeg ved ikke, om man skal få en gedeosteproduktion op at stå en gang. Men jeg tror ikke, at jeg kunne acceptere at blive for eksempel fuldtids gedemælksbonde. Det skal ikke tage alt min tid, så der ikke er mulighed for andet arbejde. Jeg vil gerne have det på et niveau, hvor jeg kan komme hele vejen rundt. Men gården skal være den primære indtægt.«

Figur 5. Forårsharvning med hest. Foto: Frank Erichsen 2008.

Fjernsynsprogrammerne

Det var Franks kæreste, Theresa, som opfordrede Frank til at kontakte DR med det tv-projekt, som han længe havde gået og tænkt over.

»Jeg troede lidt i starten, at hvis man skulle formidle selvforsyning samt traditionelt håndværk og landbrug, så krævede det mere kvalificerede rammer end gården her. Jeg syntes i starten ikke, at stedet her var godt nok til formidlingen. Men jeg er senere kommet frem til, at stedet er mere end godt: Folk skal få det ind-

tryk, at selvforsyning kan lade sig gøre hvor som helst. Det kræver ikke en firlænget bindingsværksgård og stråtag.«

Men er du alligevel ikke nervøs for, at programmerne kommer til at romantisere dit liv og din måde at leve på?

»Billedet bliver selvfølgelig idylliseret, fordi det er den gode hyggelige historie her ude fra landet. Jeg smiler også stort set altid, fordi jeg synes, det er skidesjovt, det jeg laver. Det, kan man sige, er utroværdigt, men det er vigtig for mig, at programmerne ikke bliver prædikener og belæringer. Folk kan se, hvordan vi gør, og hvordan vi lever i et måske lidt for lyserød skær, men det er trods alt bedst at tale til folks begejstring og glæde.

Havde det stået til mig i første sæson, så kunne vi sagtens have lavet en halv time om samlinger i hønsehuset, eller vi kunne have gravet os fuldstændig ned i jorden for at se, hvordan den sæddækkerharve egentlig begraver frøene, men så havde der ikke været mange seere. Fordi, der er folk inde i DR, som er fokuseret på livsstil, og som er næsten reality-orienterede, så bliver det en kombination af mig, som forsøger at stoppe så meget fagtungt og tørt stof ind som muligt, mens

Figur 6. Bønderøven i sin gyngestol ved brændeovnen. Foto: Peder Dam 2009.

DR-folkene søger for at få de mere levende billeder af ting, som går i stykker, Therese der hænger tøj op, og os der ligger med røven i vejret og plukker jordbær. Den kombination, tror jeg, er fint.»

Udsendelserne har også betydet, at Frank og hans lille familie er blevet offentligt ejendom. Folk kører stille forbi gården og kigger ind, og der har været flere journalister ude på gården og lave interviews. Men det centrale for Frank er stadig, at hans måde at leve på ikke bliver tromlet over af udsendelserne.

»Det her er jo ikke et projekt for projektets skyld. Det er vores liv. Det er en tilværelse, hvor vi har valgt at fylde nogle ting ind i tilværelsen

Livet skal ikke nedgraderes til en fritidsinteresse – livet skal fylde hele tilværelsen. Så derfor må man sætte sig på en måde, så man bliver i stand til at gøre det, som man brænder for. Og der er jeg jo frygtelig privilegeret, at det at få mad på bordet, og det at få repareret huse og andet, det er samtidigt det, som jeg synes er sindssygt spændende. Og det er noget som jeg godt kan lide at gå på opdagelse i – jeg vil gerne blive ved med at granske.»

Afrunding

Det kan vel diskuteres, om Bonderøvens udsendelser og arbejde med at anvende de gamle landbrugsredskaber i praksis er landbrugshistorisk forskning, landbrugshistorisk formidling eller landbrugshistorisk underholdning – måske er det lidt af det hele? At hans arbejde og hans udsendelser er godt for landbohistorien kan der dog næppe være tvivl om. Dels opsamles en masse viden fra folk, som netop nu er ved at gå endegyldigt tabt, dels viderebringer Bonderøven en fantastisk entusiasme om gammelt dansk håndværk og om den materielle landbrugshistorie. Og det vel og mærket med en entusiasme, som når ud til en bred og stor gruppe. Både til pensionerede landbrugere, som genkender ting i udsendelserne fra deres barndom, samt til yngre folk, som finder livsstilen markant anderledes end deres eget liv og måske derfor også lidt hyggelig. Og efter at du, kære læser, nu forhåbentligt har siddet stille og læst hele Landbohistorisk Tidsskrift kan vi passende give Frank en sidste mulighed for at give os teoretikere en kommentar med på vejen:

»Det her kommer man ikke nogen steder ved at snakke om. Det kræver fysisk handling. Du kan sidde og snakke filosofi og teori i en uendelighed, men det kommer der altså bare mere og mere senegræs af. Du skal ud og luge, og du skal ud og fælde træerne – du skal svede, og du skal bløde. Der skal ske noget fysisk. Folk kan jo ikke bare købe nedlagte landbrug og gøre sådant her, men hvis de kunne have tomater i vindueskarmen og reparere deres sko, så synes jeg, at det er fedt. Og særligt hvis det kommer som en konsekvens af, at de har set Bonderøven. Men det egner sig ikke til snak, kun til fysisk handling, hvis det skal komme nogen steder.»